

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT VOOR VELDBIOLOGIE
OPGERICHT DOOR E. HEIMANS, J. JASPERS Jr EN JAC. P. THIJSSE

De Sasseplaat, waterwildreservaat in het Hollands Diep

T. LEBRET.

De Sasseplaat in het Hollands Diep vormt met het omgevende water een der oudste waterwildreservaten van het Deltagebied. Persoonlijk ben ik geneigd om er aan toe te voegen: „en verreweg het mooiste”. Deze kwalificatie is gebaseerd op de schaalgrootte van dit gebied en op de betrekkelijke stabiliteit. De afsluiting van het Haringvliet, te verwachten in 1970, zal echter grote veranderingen brengen. Het lijkt daarom gewenst een poging te doen om nog iets van de glorie van dit gebied vast te leggen. Bovendien wil ik proberen enkele lijnen aan te geven voor een beheersplan, dat een adequaat antwoord zou kunnen zijn op de na 1970 te verwach-

ten veranderingen. Uitgangspunt hierbij is, dat de Sasseplaat in de huidige toestand een bijzonder gunstig waterwildgebied is en dat dergelijke gebieden in snel tempo beginnen te verdwijnen, niet alleen in het Deltagebied en in Nederland, maar in geheel Europa. Er is dus alle reden voor een ernstig beraad over de mogelijkheden om de Sasseplaat na 1970 zo te beheren, dat het gehele gebied optimaal ten goede komt aan het waterwild. Voor een goed begrip moge hier allereerst een beschrijving volgen van het gebied in zijn huidige toestand.

Het reservaat omvat globaal de oostelijke helft van het Hollands Diep (fig. 1). In

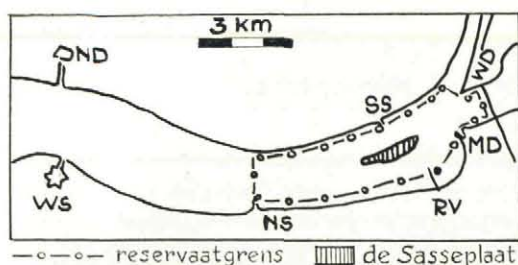

Fig. 1. Overzichtskaartje van het Hollands Diep met de Sasseplaat. ND=Numansdorp, SS=Strijensas, WD=Willemsdorp, WS=Willemstad, NS=Noordschans, RV=Rode Vaart, MD=Moerdijk.

dit gebied is de jacht door de Staat der Nederlanden „om niet” overgedragen aan de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels. Deze overdracht dateert van 1944 en is tot stand gekomen op instigatie van H. H. Buisman. De grenzen van het reservaat lopen globaal als volgt. De oostgrens ligt onder de lengte-as van de verkeersbrug over het Hollands Diep en volgt dan over de zuidelijke oever de laagwaterlijn tot de Noordschans, dat is de haven van Klundert. Daar begint de westgrens, die bestaat uit een noord-zuidlijn dwars over het Hollands Diep. De noordelijke grens volgt weer de laagwaterlijn van de buitengronden voor de Hoekse Waard, steekt de mond van de Dordtse Kil over en volgt verder de laagwaterlijn. De lengte van dit jachtvrije gebied is dus ca. 8 km, de breedte ca. 2 km. In figuur 1 is de begrenzing van het reservaat aangeduid.

Het is geen negatieve benadering om van een reservaat te spreken wanneer in een bepaald gebied alleen maar de jacht wordt gestaakt. Op deze wijze krijgt het betrokken gebied immers een zo groot mogelijke rust, die een oecologische factor van grote positieve waarde is. Dit blijkt duidelijk als wij de verspreiding van het water-

wild in de jaren dertig vergelijken met de huidige. Vroeger zat 90% van het waterwild in de biezen- en rietlanden op de zuidelijke oever van het Hollands Diep, die door een jachtcombinatie werd (en wordt) gepacht en weinig frequent wordt bejaagd. Ten hoogste 10% van het waterwild kwam op de Sasseplaat, waar een onbepaald aantal van elkaar onafhankelijke jagers op vergunningen kon jagen. Zodra zich maar een klein aantal eenden op de plaat vertoonden, werden deze intensief bejaagd en verjaagd. Na de instelling van het reservaat waren de rollen omgekeerd: de Sasseplaat was een oase van rust geworden en spoedig begonnen zich flinke aantallen waterwild te concentreren. De grootte van de troepen wordt later besproken.

De Sasseplaat ligt ongeveer midden in het reservaat en ook nagenoeg midden in het Hollands Diep. De grens tussen de provincies Zuidholland en Noordbrabant loopt er schuin overheen, zodat de plaat deels in de gemeente Strijen en deels in de gemeente Klundert ligt.

In het Ontwerp-streekplan voor de West-Brabantse Riviermonden van februari 1967 heeft de Sasseplaat geen enkele bestemming: het is een witte vlek op de kaart. Dit valt te meer op omdat tal van andere gebieden als natuurgebied zijn aangeduid. In een aantal gevallen zijn dit gebieden die nauwelijks enige betekenis als natuurgebied hebben of zullen kunnen krijgen. Het is te wensen, dat de Sasseplaat als nog als natuurgebied in dit ontwerp-streekplan zal worden opgenomen.

Bij laag water is de noordelijke geul van het Hollands Diep ongeveer 900 meter breed (fig 2). Hier passeert de zeer drukke scheepvaart van en naar Antwerpen. De zuidelijke geul is smaller en veel ondieper. Bij laag water is de Sasseplaat on-

geveer 2,5 km lang. De grootste breedte is ongeveer 600 m. Grootte, vorm en plaats in het Hollands Diep zijn aan voortdurende verandering onderhevig. De huidige vorm van de Sasseplaat is in sterke mate bepaald door het zandzuigen aan de gehele noordrand. De „deuk” aan de oostzijde van deze rand is hierdoor ontstaan. Bovendien treedt door het verdwijnen van het voorland hier en daar aan de

noordrand oeverafslag op. Aan de zuidelijke oever is er enige aanslibbing.

Alleen de oostelijke helft van de plaat heeft een hoogte, waarin vegetatie zich heeft kunnen vestigen en waar zich een kleidek heeft afgezet. De plaat ligt hier vermoedelijk omstreeks 60 tot 70 cm + N.A.P. Aan de randen bevinden zich oeverwallen. Het midden van de plaat ligt iets lager, zodat dit een kom vormt.

Fig. 2. De Sasseplaat vanuit de lucht, 2 mei 1966. Archief Top.Dienst, foto K. L. M. Aerocarto N.V.

Fig. 3. De Sasseplaat bij laag water. Op de voorgrond een geultje, dat de oeverwal doorsnijdt, daarachter het slik, vervolgens de zuidelijke arm van het Hollands Diep. De ton ligt over de eb. Aan de overkant de Brabantse wal. Toestand 1964. Foto Th. Mulder.

Deze ontvangt bij het opkomen van de vloed zijn water via een aantal geultjes, die de oeverwal doorsnijden (fig. 3). In het westen, waar bij hoog water een zware branding optreedt, is de oeverwal-structuur minder duidelijk. Hier bevindt zich een reeks van vier achter elkaar gelegen strandwallen of richels, waarvan de buitenste (dus westelijkste) twee niet of nauwelijks begroeid zijn. Deze buitenste strandwallen zijn steeds in beweging, zij breken telkens door, herstellen zich om dan weer elders door te breken. Zij vormen een boeiend element in dit getijmilieu.

De vegetatie bestaat uit Zeebies (*Scirpus maritimus*) en Mattebies-vormen (*Scirpus lacustris*). Deze groeien overal op de oeverwallen. De kommen zijn voor een belangrijk deel kaal, maar op tal van plaatsen zijn ze onderbroken door kleine

biezenpollen. De vegetatie is buitengewoon welig. De Mattebies wordt geoogst. De biezenboer bestrijdt de groei van lis-dodde (*Typha latifolia*), die anders grote delen van de kommen zou vullen, door deze plant in de voorzomer te maaïen. Riet (*Phragmites communis*) komt slechts in enkele kleine pollen voor. Hier en daar groeien Waterpeper (*Polygonum hydropiper*) en Bittere veldkers (*Cardamine amara*). De huidige lengte van het begroeide deel van de plaat is ongeveer 1100 meter, de breedte ongeveer 400 m.

Van juni tot eind oktober is het verticale aspect van de begroeiing bijzonder sterk ontwikkeld. Daarna beginnen de bieze-stengels te verdorren en in korte tijd bezwijken ze nu door het geweld van de najaarsstormen en de springvloeden. Wat er over mocht blijven wordt door de ijs-gang 's winters grotendeels weggevaagd. De smalle westelijke uitloper van de plaat is zeer laag, alleen het uiterste westen is wat hoger, doch ook dit is bij opkomend tij vrij gauw verdwenen. De overspoeling van het begroeide deel van de plaat begint ongeveer anderhalf tot twee uur voor hoogwater. De vloedhoogte is ongeveer 1,25 m + N.A.P. De plaat is moeilijk bereikbaar doordat het omringende water vooral bij westenwind bijzonder woelig is. Er staat een flinke stroom. Dat betekent dat men de plaat eigenlijk alleen bij mooi weer kan bereiken, maar in het waterwild-seizoen (september-april) komt dat niet zo vaak voor. Nu kan men natuurlijk met een grote motorboot erheen varen en daarna een vletje uitzetten maar daarmee verstoort men het wild en ook dan zijn er moeilijkheden. Immers men moet om het waterwild goed te observeren, het vletje tussen de biezen voortbomen of beter nog: het bootje tussen de biezen verstoppen en vanuit een bedekte positie het wild obser-

veren. Men moet dan goed oppassen, dat men niet door de eb verrast wordt. Vroeger lieten de waterwildjagers zich hier met een zogenaamd schietschouwttje droogval-len en zo konden zij twee of meer op el-kaar volgende tijen gebruiken. Onnodig te zeggen, dat daarbij vaak om het andere getij in het donker viel, zodat er — over-igens in strijd met de jachtwet — bij maanlicht gejaagd werd. Tegenwoordig ligt de plaat er echter rustig bij en het is een belevenis om hier enkele uren in zo'n goed gecamoufleerd jagersbootje door te brengen. Dit heeft het grote voordeel, dat de waarnemer zich niet behoeft te ver-plaatsen en dus door het wild niet wordt gezien of gehoord. In het bijzonder voor het bestuderen van de schuwe ganzen is dit van groot belang.

De vegetatie heeft voor het waterwild twee functies, namelijk die van voedsel-bron en dekking. Deze laatste functie is bijzonder belangrijk voor de eenden, die er vooral in de maanden juli en augustus de vleugelrui doormaken. Doordat zij alle slagpennen tegelijk verliezen, kunnen zij

gedurende omstreeks vier weken niet vlie-gen en zij moeten zich dan verbergen tus-sen dichte vegetatie in ontoegankelijk ter-rein. De Sasseplaat is daarvoor zeer ge-schikt. Later in het seizoen krijgt de bie-zenvegetatie voor de eenden een nieuwe betekenis doordat deze zich voeden met de dan gerijpte zaden. De Grauwe ganzen (*Anser anser*), die van september af op de plaat huizen, eten eerst vooral de hal-men van de biezen. Later in de herfst en daarna weer in het voorjaar eten zij de ondergrondse loten van de wortelstokken van de Mattebies en de wortelknollen van de Zeebies. Zodra de groene plantedelen in maart bovenkomen, worden deze be-graasd (fig. 4).

Daarnaast heeft de Sasseplaat ook nog de functie van slaapplaats en wijkplaats voor een groot aantal Kolganzen (*Anser albifrons*) en Rietganzen (*Anser fabalis*), die overdag in de omliggende polders voedsel zoeken (1,4). Toch zijn de Grauwe ganzen en de zwemeenden de belang-rijkste bewoners van het reservaat. De Grauwe gans pleistert op de Sasseplaat in

Fig. 4. Ganzen boven de plaat. Foto H. J. Verdonk, met toestemming van Het Vogel-jaar.

troepen van 1000-1500 exemplaren. De Wilde eend komt er in troepen van 1000-2000 exemplaren. De Wintertalingen waren tot ongeveer 1955 de talrijkste soort met 3000-5000 exemplaren. Daarna is hun aantal gedaald tot het niveau van de Wilde eend. Pijlstaarten en Slobeenden komen er in groepen van soms vele honderden. Andere vogels die soms in zeer groot aantal op de plaat komen, zijn de Kokmeeuwen (*Larus ridibundus*). Karakteristiek zijn voorts de grote aantallen Watersnippen; daarnaast pleisteren er Blauwe reigers, soms enkele Lepelaars, Meerkoeften, Waterhoentjes, veel Waterrallen, verschillende limicolen en in de nazomer passeren er veel Zwarte sterns. Bruine kiekendieven zweven vaak over de biezten en soms komt er een Zeearend. De Mantelmeeuw is echter de laatste jaren de talrijkste predator.

Een der belangrijkste eigenschappen van de Sasseplaat kwam tot dusver nog niet ter sprake. Zoals elders werd uiteengezet (2) hebben de biezengorzen in het Biesbosch-Hollands Diep-Haringvlietgebied een levensduur van 20-40 jaar, waarna zij voor het waterwild hun betekenis gaan verliezen. Bovendien zijn de hoger stroomopwaarts gelegen gorzen sneller „versleten” dan de meer stroomafwaarts gelegen terreinen. De Sasseplaat ligt dus zeer gunstig in vergelijking tot de platen in de Biesbosch. Hoewel de Sasseplaat volgens inlichtingen van plaatselijke waarnemers zeker al veertig jaar in zijn huidige vorm bestaat, is er geen reden om aan te nemen, dat de plaat in een snellere ontwikkelingsfase komt. De geëxponeerde ligging van de betrekkelijk kleine plaat in het wijde, nog niet genormaliseerde estuarium waarborgde tot dusver zijn voortbestaan. Het is niet onmogelijk, dat het min of meer beperkte zandbaggeren dit voortbestaan

heeft begunstigd.

Uit het bovenstaande moge duidelijk zijn, dat het waterwildreservaat de Sasseplaat met omgeving een bijzonder belangrijk gebied vormt. De volgende factoren werken hiertoe samen.

1. Van belang is dat de biezten, die een belangrijke voedselplant voor de Grauwe ganzen en zwemeenden vormen, geheel domineren. Het ontbreken van Riet is eveneens een positieve factor.
2. De geïsoleerde ligging is een bijzonder belangrijk element, in het bijzonder voor de schuwe ganzen. Het getij is een belangrijke component in deze isolatie.
3. De grootte van de plaat is voldoende om een behoorlijk aantal vogels te herbergen. De relatieve grootte van het begroeide deel van de plaat (± 30 ha) ten opzichte van het gehele reservaat (± 1800 ha) en de schaalgrootte van dit laatste zijn van grote betekenis.
4. Dat de reservaat-status een onmisbare factor vormt, blijkt uit het feit dat te voren praktisch geen waterwild duurzaam op de plaat verbleef.
5. Door de ligging in het wijde estuarium heeft de Sasseplaat een voor een dergelijk gebied lange levensduur.

De afsluiting van het Haringvliet zal het getij op het Hollands Diep elimineren. Er zal hoogstens een geringe schommeling optreden. Het peil zal rond 0,50 m + N.A.P. liggen. Dat betekent dat het thans begroeide deel van de plaat *permanent* 10 à 20 centimeter boven water zal zijn. Hierdoor zal het „evenwicht”, dat tot dusver bestond, plotseling worden verstoord. In wezen is deze verandering soortgelijk aan die, welke op de Plaat van Scheelhoek in 1965 is opgetreden en die voortvloeide uit een ingreep die samenhang met de afsluiting van het Haringvliet. Door verschillende omstandigheden is het daar gelukt

om door een plaatselijke tegen-ingreep het water weer op het maaiveld terug te krijgen.

Op de Sasseplaat zal de vegetatie door het uitvallen van het getij, naar is te verwachten, ongeveer de volgende veranderingen ondergaan:

- 1a. In de open plaatsen tussen de begroeiing zullen Riet, wilgeroosjes (*Epilobium* sp.), Vlier (*Sambucus nigra*) en wilgen (*Salix* sp.) de ruimte snel vullen en tegelijk daarnaast de biezten, die zullen verdrogen, gaan verdringen.
- 1b. Een strook van het getijslik zal permanent droog vallen. In de hogere zone hiervan zal een begroeiing als onder 1a aangeduid, de ruimte vullen, maar langs de waterrand zullen biezten een nieuw areaal vinden. Vooral aan de zuidwest- en zuidrand van de plaat is de vooroever over grotere breedte ondiep en hier zullen de biezten zich over een behoorlijke uitgestrektheid kunnen ontwikkelen.
2. De stabilisatie van het waterpeil zal echter niet alleen de vegetatieontwikkeling beïnvloeden, maar ook de vorm en grootte van de plaat kunnen gaan veranderen.

Tot dusver werkte het getij in hoofdzaak opbouwend, plaatselijk echter weer eroderend. De invloed van wind en golfslag blijkt aan de westrand ter hoogte van het hogewaterpeil van enige invloed. Na eliminatie van het getij zal alleen de invloed van wind en golfslag de plaat beïnvloeden. Misschien zal er aan de westrand een strandwal worden gevormd, maar het is niet onmogelijk dat afslag gaat overheersen en dat ook het kleidek onvoldoende weerstand zal bieden. Daar staat tegenover, dat in het zoete water de bieztenvegetatie zeer snel tot ontwikkeling zal kunnen komen en de ontgronding wellicht

zelfs kan voorkomen. Door direct in het eerste jaar na het uitvallen van het getij aan de windkant van de Sasseplaat op grote schaal biezten uit te poten zou men de balans tussen oeverafslag en beschuttende vegetatie-ontwikkeling ten gunste van deze laatste kunnen doen doorslaan. Terwijl het slechts langzaam verzoetende Veerse Meer grote oeverafslag te zien geeft, zou de gang van zaken op de Sasseplaat belangrijk gunstiger kunnen verlopen.

Indien wij aannemen, dat de Sasseplaat niet door afslag verdwijnt, zou deze na een jaar of vijf kunnen bestaan uit een vrij ruig wilgenbos omgeven door brede zomen van Riet en biezten. Er moet rekening mee worden gehouden dat deze ontwikkeling i.v.m. de afvoer van bovenwater en van ijs niet geaccepteerd kan worden, zodat de ontwikkeling van geboomte en zelfs van ruigte zou moeten worden tegengegaan. Het is nu nog moeilijk te zeggen of dit door middel van beweiding realiseerbaar zou zijn. Hoge waterstanden zouden beweiding moeilijk maken. Mechanische verwijdering van struiken en ruigte blijkt weinig aantrekkelijk. De eenvoudigste manier zou het afgraven van de kleilaag tot juist onder het zomerpeil zijn met uitzondering van een smalle, eventueel met lage bestorting te verdedigen wal in het westen van de plaat. Met de specie zou eventueel het ondiepe areaal aan de zuidrand van de plaat kunnen worden vergroot. Bij het bovenstaande is er van uitgegaan, dat de aanwezigheid van de Sasseplaat geen belemmering vormt voor de waterafvoer. Denkbaar is dat een verbreding van de noordelijke geul van het Hollands Diep gewenst zou zijn. In dat geval zou „verschuiving” van de plaat naar het zuiden kunnen worden overwogen. Onnodig te zeggen dat de bestaande jachtbe-

perking ook na de afsluiting van het Haringvliet dient te worden gecontinueerd. Samenvattend kan men zeggen, dat de Sasseplaat, nu het Haringvliet nog niet is afgesloten, een van de mooiste waterwildgebieden van Zuidwest-Nederland is, waarbij de reservaat-status een belangrijke factor vormt. De biezencultuur maakt

het gebied bovendien economisch belangrijk. Na de eliminering van het getij zal het van groot belang zijn om te komen tot een beheer waarbij de plaat — eventueel na verplaatsing — zijn biezenvegetatie kan behouden, waartoe oppervlakteverlaging gewenst kan zijn.

Summary: The wildfowl reserve „Sasseplaat” roughly covers the eastern half of the fresh water tidal estuary the Hollands Diep. It has been founded in 1944.

The Sasseplaat sensu stricto is a sandbank in the centre of the reserve. At low tide it is about 2.5 km long and 0.6 km wide. Its eastern part has a vegetation of *Scirpus maritimus* and *Scirpus lacustris*. The level is some 0.60 m + NAP, high tide being some 1.25 m + NAP.

The vegetation provides wildfowl with both food and cover. The following species may be found: Grey-Lag Goose (*Anser anser*) 1000-1500, Mallard (*Anas platyrhynchos*) 1000-2000, Teal (*Anas crecca*) 1000-2000, Pintail (*Anas acuta*) hundreds, Shoveler (*Spatula clypeata*) hundreds, Wigeon (*Anas penelope*) hundreds. The factors which make the reserve an important wildfowl sanctuary are: (1) the *Scirpus*-fields, (2) isolation and tide, (3) size of the surrounding waters, (4) absence of disturbance by shooting, (5) longevity of the habitat.

The elimination of the tide in 1970 makes it necessary to prepare a management plan.

Litteratuur:

1. Lebrecht, T. 1947. Observations of Geese in the Netherlands up to 1946. Ongepubl.
2. Lebrecht, T. 1964. Oecologische successie en waterwildconcentraties. *Ardea* 52: 48-92.
3. Lebrecht, T. 1967. De toekomst van de „Plaat van Scheelhoek”. *D.L.N.* 70: 149.
4. Mulder, Th. en J. Philippona 1965. Ganzenpleisterplaatsen in Nederland: De omgeving van Moerdijk en Klundert en de Beemden bij de Mark, in het westen van Noord-Brabant. *Limosa* 38: 118-141.

De Houtsnip als broedvogel in Noordhollands Noorderkwartier

E. J. VAN IJZENDOORN.

Zijn lange sneb, zijn korte dikke lichaam, zijn grote hoog-geplaatste ogen, zijn verenkleed met duizend en één haaltjes en streepjes, zijn plotseling vlak voor je voeten opvliegen, zijn avondlijke knorren en piepen, hebben er alle toe bijgedragen dat de Houtsnip de image heeft verworven een „geheimzinnige” sprookjesvogel te zijn. Werd de Houtsnip vroeger zelfs niet met „hekserijen” in verband gebracht? Vele pennen schreven over hem, maar on-

danks alle pennevruchten is nog lang niet alles uit het leven van *Scolopax rusticola* bekend. Hoe het ook zij, over de verspreiding en het voorkomen van de Houtsnip als broedvogel in Noordholland boven het Noordzeekanaal weten we wel het een en ander. Hieronder volgt een overzicht van de stand in 1967 en voorgaande jaren.

1. *Het Noordhollands Duinreservaat:* Voor 1950 was de Houtsnip tussen Beverwijk